

نخستین همایش ملی اخلاق و عرفان در ادب فارسی

مراتب علم در مثنوی مولانا

حسین منصوریان*

رضا کریمی لاریمی**

چکیده

علم و دانش از منظر مولانا از اهمیّت و جایگاه ویژه و والایی برخوردار است به طوری که در جای جای مثنوی، از فضیلت و ارزش و تأثیر علم و عالمان صحبت به میان می‌آورد. علم در مثنوی در معنایی گسترده و فراگیر به کار رفته است به گونه‌ای که از نازل ترین مرتبه ی آگاهی تا عالی ترین مرتبه ی آگاهی بشر را در بر می‌گیرد. مولانا علم و معرفت حقیقی را محفوظات و دانسته های کسی نمی‌داند، بل دانشی به عقیده ی او علم حقیقی است که جان را دگرگون و کمال جو سازد و صفات و اخلاق آدمی را ارتقا بخشد. به باور او در سایه ی معرفت شهودی و بینش ربانی است که انسان می‌تواند به علم باطنی و شناخت حقیقی دست یابد. به عقیده ی مولانا راه اصلی کسب علم و معرفت، تهذیب نفس است زهد و پارسایی. مولانا به طور کلی دانش های بشری را به دو قسم علوم ظاهری و علوم باطنی تقسیم می‌کند که دانش های ظاهری بشر را با نام های «علم تقلیدی»، «علم نقلی»، «علم کسبی»، «علم اهل تن» و ... یاد می‌کند و در مقابل علم های باطنی (عرفان و مکاشفت) را با وصف های «علم نادره»، «علم انبیا»، «علم تحقیقی»، «علم وحی دل (قلبی)» و ... در بیان می‌آورد. و برای هریک از علم و صاحبان آن ویژگی هایی را بر می‌شمرد. بنابراین در این مقاله به بررسی و تبیین معنای علم در لغت و اصطلاح و سابقه و انواع آن، تعریف علم و اقسام آن از منظر عرفا، علم و مبانی آن از دید مولوی و تقسیم بندی علوم به دو نوع علوم ظاهری و علوم باطنی و ویژگی ها و شاخه بندی های هر کدام از آن ها پرداخته شده است.

کلید واژگان: مثنوی معنوی، مولوی، علم، معرفت، بینش و علوم ظاهری و باطنی.

*عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر

**دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر